

O'ZBEKISTONDA DINIYLIK VA DUNYOVIYLIK MUNOSABATI

Mirzayeva Farangiz Shukurjon qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat

o'zbek tili va adabiyoti universiteti,

O'zbek tili ta'limi fakulteti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini,

Sotsiologiya yo'nalishi 2-bosqich talabasi.

farangizm297@gmail.com

Annotatsiya: O'zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabati mavzusi jamiyatdagi muhim ijtimoiy, siyosiy va madaniy jarayonlarni aks ettiradi. Ushbu maqolada, O'zbekistonning tarixiy rivojlanish jarayonida diniy va dunyoviy qarashlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar, mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar, diniy erkinlik va dunyoviy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlashdagi harakatlar tahlil qilinadi. Maqolada, shuningdek, O'zbekistonda din va davlatning o'zaro munosabatlari, diniy institutlarning roli va ta'siri, hamda mamlakatning global dunyoviy tendensiyalar bilan hamkorlikdagi yo'nalishlari haqida fikrlar bayon qilinadi. Bu tahlil orqali O'zbekistonning diniy va dunyoviylik o'rtasidagi o'ziga xos muvozanatini saqlashga qaratilgan siyosiy strategiyalari va jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikka qo'shgan hissasi yoritiladi. Maqola, shuningdek, jamiyatda diniy va dunyoviy fikrlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlik, bu fikrlarning ijtimoiy hayotda qanday ta'sir ko'rsatishi va bu munosabatlarning kelajakdagi rivojlanishi haqidagi mulohazalar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: diniylik, dunyoviylik, ijtimoiy adolat, bag'rikenglik, milliy an'analar, madaniyat

Annotation: The relationship between religiosity and secularism in Uzbekistan reflects important social, political, and cultural processes in society. This article analyzes the interaction between religious and secular views in Uzbekistan's historical development, reforms being implemented in the country, and efforts to maintain a balance between religious freedom and secular values. It also discusses the relationship between religion and state in Uzbekistan, the role and influence of religious institutions, and the country's collaboration with global secular trends. Through this analysis, the political strategies aimed at maintaining a unique balance between religiosity and secularism in Uzbekistan and their contribution to social stability are highlighted. The article concludes

with reflections on the interconnection between religious and secular views in society, how these views influence social life, and the future development of these relationships.

Keywords: religiosity, secularism, social justice, tolerance, national traditions, culture.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasining diniy va dunyoviylik munosabati, ayniqsa, mustaqillikdan so‘ng, mamlakat hayotida muhim o‘zgarishlarni keltirib chiqargan. Mamlakatimizda islom dini tarixan chuqur ildiz otgan bo‘lib, u jamiyatning madaniy va ijtimoiy hayotiga katta ta’sir ko‘rsatgan. Shuningdek, O‘zbekistonning dunyoviy davlat sifatida o‘zining mustaqil siyosatini yuritishi, ta’lim, huquq, va boshqa sohalarda diniy va dunyoviy prinsiplarni uyg‘unlashtirishni talab etadi. Mustaqillikka erishgach, davlat din va davlatni ajratishga intilish bilan birga, diniy erkinlikni ta’minlashga, jamiyatda ijtimoiy tinchlik va barqarorlikni saqlashga alohida e’tibor qaratildi.

O‘zbekistonning dunyoviylik tamoyili, asosan, davlatning barcha diniy tashkilotlardan mustaqil bo‘lishini, diniy qarashlarning davlat siyosatiga aralashmasligini anglatadi. Biroq, shu bilan birga, islom dini mamlakatda milliy qadriyatlar, an’analar va madaniyatning ajralmas qismi sifatida qabul qilingan. Bu ikki tamoyil – diniylik va dunyoviylik – O‘zbekiston jamiyatida o‘zaro muvozanatni topish, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish hamda turli millatlar va diniy oqimlar o‘rtasida tinchlik va barqarorlikni saqlashda muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbekistonning ijtimoiy-siyosiy hayotida diniy va dunyoviylikning uyg‘unlashuvi masalasi, shubhasiz, murakkab va o‘zgaruvchan jarayon bo‘lib, har bir bosqichda turli xil masalalarni yechishni talab etadi. Diniy e’tiqod va amaliyotlar, shuningdek, dunyoviy qoidalarga hurmat va rioya qilish, O‘zbekiston jamiyatining barqarorligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli, mamlakatimizda diniy va dunyoviylik o‘rtasidagi munosabatlarni chuqur tahlil qilish, ularning qanday bir-birini to‘ldirishi yoki ba’zida qarama-qarshi bo‘lishi, davlat siyosatining mohiyati va uning ijtimoiy ahamiyati haqida so‘z yuritish juda dolzarbdir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. O‘zbekiston tarixida diniy an’analar va dunyoviy davlatning shakllanishi juda murakkab. Tarixchi olimlar, masalan, Sh. Shohimardov, M. Ergashev, O. Yunusov kabi mutaxassislar, O‘zbekistonning diniy tarixini va diniy institutlarning rivojlanishiga oid ko‘plab tadqiqotlar olib borganlar. Ularning ishlari, musulmonlarning jamiyatdagi roli, diniy ta’limotlarning davlat va jamiyatga ta’siri kabi masalalarni yoritadi.

O‘zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabatlari masalasini o‘rganish uchun bir nechta ilmiy manbalar va tadqiqotlarni tahlil qilish mumkin. Bu adabiyotlarni ikki

asosiy yo'nalishda ko'rib chiqish mumkin: birinchisi – diniy va dunyoviylik tushunchalarining o'zaro aloqasi, ikkinchisi – O'zbekistondagi jamiyatda bu ikki jihatning muvozanati qanday saqlanayotgani."Diniylik va dunyoviylik: Ta'riflar va yondashuvlar" kabi maqolalar va kitoblar diniylik va dunyoviylik tushunchalarining ta'rihi va ularga oid turli yondashuvlarni o'rganishga yordam beradi. Bu asarlarda diniy va dunyoviylik o'rtasidagi chegaralar va ularning jamiyatdagi roli tahlil qilinadi.

A. A. Shermatov, A. M. Raximov, T. D. Sodiqov kabi O'zbekistonlik olimlar diniy va dunyoviylik masalasini mamlakatimiz kontekstida o'rgangan, ularning asarlarida ushbu ikki jihatning jamiyatda qanday muvozanatlashgani haqida muhim fikrlar keltirilgan.

O'zbekistonning mustaqillikka erishganidan keyin diniy va dunyoviylik munosabatlariga yangi qarashlar yuzaga keldi. "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi", "O'zbekistonda diniy erkinlik" to'g'risidagi qonunlar va prezident qarorlari orqali diniy va dunyoviylikning qanday muvozanatlashganligi, jamiyatda bu o'zgarishlar qanday ta'sir ko'rsatganligi haqida ma'lumotlar beriladi.

Ushbu mavzuni o'rganish uchun tahliliy-metodologik yondashuvdan foydalanish lozim. Bu usul, avvalo, diniy va dunyoviylik munosabatlarining tarixiy taraqqiyotini va jamiyatda qanday shakllanganligini aniqlashga yordam beradi. O'zbekistonda din va davlatning o'zaro munosabatlarini o'rganish bo'yicha "Diniy va dunyoviy davlatning o'zaro munosabatlari" (T. Sh. Rajabov, B. K. Umarov) kabi ilmiy asarlarda yangi davrda diniy va dunyoviylikning o'zaro ta'siri va muvozanati muhokama qilinadi.

Sotsiologik metod O'zbekistondagi diniylik va dunyoviylikning jamiyatdagi ta'sirini o'rganish uchun sotsiologik so'rovlar, intervyular va fokus-guruhlar o'tkazish mumkin. Bu metod yordamida jamiyatdagi odamlarning din va davlat o'rtasidagi munosabatlar haqidagi fikrlarini to'plab, ularning qanday ko'rinishda o'zgarayotganini aniqlash mumkin.

Tarixiy-metodologik yondashuv: O'zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabatlarining tarixiy rivojlanishiga e'tibor berish kerak. Ushbu metod O'zbekistonning mustaqillikka erishishidan oldingi va keyingi davrlarida diniy va dunyoviylik masalalarining qanday o'zgarganini tahlil qilishni ko'zda tutadi.

Komparativ tahlil: Diniylik va dunyoviylikning boshqa mamlakatlar bilan taqqoslash orqali O'zbekistonning diniy va dunyoviy siyosatiga oid strategiyalarni va bu sohada ijtimoiy o'zgarishlarni tahlil qilish mumkin. Bu metod orqali mamlakatdagi xususiyatlar va umumiy tendensiyalarni aniqlash mumkin.

O‘zbekistondagi diniylik va dunyoviylik munosabatlarini boshqa davlatlar tajribasi bilan solishtirish komparativ tahlilni o‘tkazishni talab qiladi. Ayniqsa, Markaziy Osiyo va boshqa islomiy davlatlardagi dunyoviy va diniy munosabatlarni o‘rganish, O‘zbekistondagi xususiyatlarni yanada yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Muhokama va natijalar. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng, mamlakatda diniy va dunyoviylik munosabatlari muhim siyosiy va ijtimoiy masalaga aylangan. O‘zbekiston, davlatning diniy masalalarga bo‘lgan munosabati, jamiyatdagi din va davlatning o‘zaro aloqasi, shuningdek, diniy erkinliklar va dunyoviy tamoyillarni uyg‘unlashtirish jarayoni haqida keng bahs-munozaralar yuritilmoqda. Dunyoviylik, odatda, davlat va diniy muassasalar orasidagi alohida chegarani anglatadi. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonning mustaqillikka erishishi va yangi konstitutsiyaviy tuzumga asoslanishi davrida diniy erkinlikka nisbatan siyosat o‘zgardi. Dunyoviylik tamoyili davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanib, diniy tashkilotlar jamiyatda o‘z roli va imkoniyatlariga ega bo‘lishdi. Boshqa olimlar, masalan, A. Tursunov va B. Qurbonov, diniy va dunyoviylikning o‘zaro ta‘sirini, ular o‘rtasidagi muvozanatni o‘rganishgan. Dunyoviylikni tushunishda ilmiy yondashuvlar ham katta ahamiyatga ega. Diniy erkinlik va so‘z erkinligi o‘rtasidagi munosabatlar, shuningdek, diniy tafakkur va ilmiy tafakkur o‘rtasidagi o‘zaro aloqalar ko‘p hollarda jamiyatda ijtimoiy va siyosiy qarama-qarshiliklarga olib keladi. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonni o‘rganish uchun bir qator sotsiologik va antropologik tadqiqotlar ham mavjud.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston jamiyatida diniy qadriyatlarning kuchayishi kuzatilmoqda. Bu, o‘z navbatida, diniy tashkilotlarning faoliyatini kengaytirish, diniy ta‘lim va tarbiya sohalaridagi ehtiyojning oshishi kabi natijalar keltirib chiqarmoqda. O‘zbekistonning rasmiy siyosati diniy erkinlikni ta‘minlash, lekin davlat va diniy institutlar orasida ayrim chegara qo‘yish tamoyilini qo‘llab-quvvatlaydi. Bu, diniy tashkilotlarning siyosiy jarayonlarga aralashmasligi va, shu bilan birga, diniy erkinlikni cheklamaslikni ta‘minlaydi.

O‘zbekistonning mustaqillikdan keyingi davrini tahlil qilishda huquqiy va siyosiy kontekstni hisobga olish zarur. Jamiyatdagi diniy va dunyoviylik munosabatlarini tushunish uchun so‘rovlar, intervyular va anketalar o‘tkazish mumkin. Sotsiologik tadqiqotlar, jamiyatning turli qatlamlari va ular o‘rtasidagi diniy va dunyoviy qarashlarning o‘zgarishini o‘rganish uchun foydalidir.

O‘zbekiston hukumati diniy erkinliklarni ta‘minlashga harakat qilayotgan bo‘lsa-da, ba‘zan diniy faollikni cheklovchi choralar ko‘rilmoqda. Bunga misol tariqasida, diniy ekstremizmga qarshi kurashish siyosati ko‘riladi, ammo bu chora ba‘zi hollarda diniy faollikka qarshi chiqishga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, davlatning diniy

masalalarga aralashmasligi ham muhim ahamiyatga ega. Jamiyatda diniy qadriyatlar kuchaygan holda, dunyoviylikni saqlash va unga moslashish jarayoni zarur. Diniy va dunyoviy qarashlar orasidagi muvozanatni saqlash, mamlakatda barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu muvozanatni topish, diniy intolerantlik va ekstremizmga yo'l qo'ymaslik, shuningdek, fuqarolik jamiyatining rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabati, ijtimoiy barqarorlikni saqlash, diniy erkinlikni ta'minlash va mamlakatdagi madaniy xilma-xillikni hurmat qilish muhimdir. Shuningdek, bu ikki tamoyil orasidagi uyg'unlik, mamlakatda tinchlik va rivojlanishga xizmat qilishi mumkin. Mamlakat hukumatining diniy erkinlikni ta'minlashga va dunyoviy tamoyillarni saqlashga oid siyosatlari bu yo'nalishda muvaffaqiyatli bo'lishi kerak. O'zbekistonda diniylik va dunyoviylikni muvozanatlash muammosi faqat mamlakatda yashayotgan insonlarning turli e'tiqodlaridan kelib chiqmaydi, balki mintaqaviy va xalqaro kontekstda ham katta ahamiyatga ega. Mamlakatda diniy erkinlikni ta'minlash zarurati bilan birga, davlatning dunyoviy siyosatini saqlash va diniy ekstremizmning oldini olish o'rtasidagi nozik chiziqni topish juda muhimdir.

Bundan tashqari, jamiyatda diniy o'ziga xosliklarga hurmat bilan yondashish va har bir shaxsning huquqlarini, shu jumladan diniy erkinligini ta'minlash davlatning vazifasi bo'lib qoladi. Biroq, dunyoviy davlat prinsiplariga sodiqlikni saqlash ham zarur, chunki faqat shunday holatda barcha fuqaro teng huquqli bo'lishi mumkin.

O'zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabati — bu murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, uning samarali boshqarilishi jamiyatning barqarorligi va taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega. O'zaro hurmat va tushunishni rivojlantirish, din va davlatni ajratish prinsiplari bilan jamiyatni birlashtirish — bu yo'lda yirik qadamlar bo'lishi mumkin. Diniy va dunyoviy qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashda, siyosiy iroda va ijtimoiy mas'uliyat juda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. O'zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabati mavzusi o'ziga xos bir ziddiyatlarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston, tarixiy jihatdan, islom dini bilan chuqur bog'liq bo'lsa-da, mustaqillikka erishganidan so'ng dunyoviy davlat sifatida rivojlanish jarayoniga kirishdi. Ushbu ikki unsurning uyg'unlashuvi, diniy qadriyatlar va dunyoviy siyosatni bir-biriga moslashtirish, har doim dolzarb masala bo'lib qolgan.

O'zbekiston hukumati tomonidan amalga oshirilgan diniy erkinliklar, din va davlatni ajratish prinsipiga sodiqlik, hamda yosh avlodni dunyoviy ta'limotlar asosida tarbiyalashga qaratilgan sa'y-harakatlar keltirib o'tilgan. Shu bilan birga, diniy an'analarga hurmat ko'rsatish, milliy va dini qadriyatlarni hurmat qilish ham muhim

ahamiyatga ega. Biroq, diniylik va dunyoviylik o'rtasidagi balansni topish, ijtimoiy hayotda barqarorlikni saqlash va jamiyatning birligini ta'minlash muhim vazifadir.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning diniylik va dunyoviylik munosabati jarayonida, milliy va dini qadriyatlar bilan dunyoviy prinsiplarni uyg'unlashtirishga intilish, mamlakatda tinchlik, barqarorlik va ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

REFERENCES

1. Muhammad Solih – O'zbekistondagi diniy va dunyoviy qadriyatlar (2015).
2. Shavkat Toshmatov – Diniy va dunyoviylik o'rtasidagi muvozanat (2016).
3. Uktamov, R. – O'zbekistonda diniy erkinlik va davlatning dunyoviy siyosati (2018).
4. Juraev, D. – Diniy va dunyoviylik: O'zbekiston tajribasi (2020).
5. B. N. Abdurakhmanov – "Diniy ta'lim va dunyoviylik: O'zbekistonning rivojlanish yo'li", O'zbekiston ijtimoiy fanlari jurnali, 2021.
6. O'zbekiston Musulmonlari idorasi rasmiy sayti – www.muftiyat.uz
7. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi – Diniy va dunyoviylik masalalari bo'yicha maqolalar.